

‘सन आयलाय शिमगाचा’

डॉ. समृद्धी बाळासाहेब म्हात्रे

प्राध्यापिका, संदेश ज्यु. कॉलेज, पार्कसाईट, विक्रोळी

होळीचा सण हा सा-या भारताचा सण आहे . याला उत्तरेत होरी, महाराष्ट्रात होळी किंवा शिमगा आणि कोकण प्रांतात 'शिम' किंवा 'शिमो' अशी नावे आहेत . 'शिमगा' किंवा 'शिमगा' या शब्दाचा उगम सांगताना रा .चि .ढेरे म्हणतात, देशी नाममालेत हेमचंद्राने या उत्सवाला 'सुगिम्हअ' म्हणजे 'सुग्राष्मक' असे नाव दिले आहे . या नावापासून कोकण गोमंतकातील मराठी 'शिमगा' हा शब्द अस्तित्वात आला आणि महाराष्ट्रात अन्य भागात वर्ण विपर्ययाने 'शिमगा' असे रूप रूढ झाले . या होळी सणाला वसंतोत्सव अथवा वसंतागमनोत्सव म्हणजे वसंत ऋतुच्या आगमनासाठी साजरा करावयाचा उत्सव असेही समजण्यात येते .

आगरी समाजातही हा सण अतिशय उत्साहाने व पारंपारिक पद्धतीने साजरा केला जातो . खेडेगावात सर्वांची मिळून एकच होळी उभारली जाते . त्यामुळे गावातील सानांपासून थोरंपर्यंत सर्वच लोक या सणाचा आनंद घेण्यासाठी समाविष्ट होतात . होळीची पूजा फुलांच्या माळा, साखरेच्या माळा तसेच गाठी वांगडी घालून विधिवत केली जाते . प्रत्येक कुटुंबातून नारळ अर्पण केला जातो . त्याचा प्रसाद रात्री सर्वांना वाटला जातो .

होळीचे झाड रानात जाऊन आणले जाते . काही ठिकाणी परंपरागत होळी आणण्याचे काम आदिवासी लोक करतात . या सणासाठी सासुरवाशिणींना 'मूळ' (मु-हारी) पाठविले जाते . सासुरवाशिणी अगत्याने या सणासाठी माहेरी येतात . नवविवाहित मुली आपल्या माहेरच्या मंडळींची आतुरतेने वाट पाहत असतात व या दिवशी होळीच्या सणाचा 'मूळ' (आमंत्रण) तिला गेला नाही तर तिची आतुरता शिगेला पोहोचते मग ती आपल्या माहेरी निरोप देण्यासाठी धडपड करते .

उदा :-
 भेंडीचा भेंडीचा मूल गो गेला दूर
 वापरे वायचा सासर गेला दूर
 गेला तर जाऊ दे भाऊस जाईल दूर
 भावासच्या ग पगरीला गुलावाचा फूल

या गीतातून लेक कितीही दूर असली तरी भाऊ तिला होळीनिमित्त आणायला जातो हे व्यक्त होते .
या होळीच्या सणाला भाऊ न्यायला येणार हे कळल्यावर बहिण उत्सुकतेने नटून थटून कशी तयार होते याचे वर्णन पुढील गीतातून केले आहे .

उदा :- वाटवर दुकान घातलाय
माझ्या देवजी सोनारा
सोन्याच्या वांगड्या घरव
माझे हेवला काय वायला
वाटवर दुकान घातलाय
माझ्या देवजी सोनारा
सान्याचं गंठन घरव
माझे हेवला वायला
नटून थटून हेवलावाय
जाय सासरला .

सासरहून जाताना बहिण होळीच्या ओटीची तयारी कशी करते याचे वर्णन पुढील गीतात केले आहे .

उदा :- दार उघर दार उघर
ओटीला ग
पाच नारल हानतय गो
ओटीला ग
पाच आंबे हानतय गो
बहिणीस पाहते ग भावाची वाट
ओटीला ग
पाच आंबे हानतय गो
बहिणीस पाहते ग भावाची वाट
ओटीला ग
पाच केली हानली ग
बहिणीस पाहते ग भावाची वाट
ओटीला ग
पाच सुपारी हानल्यान ग

गावात होळीची रचना केल्यावर ती प्रत्यक्ष लावताना तिची पूजा करतात व नंतर गावच्या पाटलाला ती होळी पेटवण्याचा मान दिला जातो . त्याचे वर्णन करणारे गीत पुढीलप्रमाणे

सत्या हाऊल डुलते गो आगीच्या होमामंदी
 आरत्या ओवालिल्या गो वाईच्या सुगरिणी
 आरत्या ओवालिल्या गो गावच्या पाटलीनी
 होमू गो रचिला गावच्या मढव्यांनी
 आग्नी गो लाइयेला गावच्या पाटलांनी

अशा प्रकारे होळी लावली जाते व नंतर सर्व स्त्रिया एकत्र येऊन होळीची गाणी विशिष्ट लयीने, पायांचा गोफ विणत गोल रिंगण करून गातात त्यावेळी सर्वच स्त्रिया, तरुण मुली, नवविवाहिता ढोलकीच्या तालावर फेर धरून नाचतात . त्यावेळी पुढील गीत गातात .

उदा :- शिमगा खेल खेलती वनामंधी

खेल खेलती घरच्या नारी

शिमग्याला महिमा भारी

असे गीत गातात .

होळीच्या दुसऱ्या दिवशी रंगपंचमी असते ज्याला 'धुळवड' असे म्हटले जाते या दिवशी एकमेकांना रंग लावला जातो व या सणाच्या शुभेच्छा दिल्या जातात त्यावेळी पुढील गीत गायिले जाते .

जलना जलती

तया संतांच्या संगती

शिमगा खेलती

तिथं भंडारा उधलती

स्मिता बाय तुमचं पती

स्वामी शिमगा खेलती

शिमगा खेलती

तिथ गुलाल फेकती

शिमगा खेलती

तिथं रंग उधलती

अशा रंगपंचमीत सारं गाव न्हाऊन निघतं .

मूळात सण हे माणसाच्या आयुष्यात आनंदाची उधळण करीत येतात आणि सणांचं विशेष महत्त्व तर सावित्रींच्या लेकींसाठी अधिक असतं सासुरवाशिणी लेकी प्रत्येक सणाची आतुरतेने वाट पाहत असतात या सणांमुळे त्यांचा आनंद द्विगुणित होतो . माहेरच्या आठवणीने कासावीस झालेल्या या लेकी सणांच्या निमित्ताने माहेरी विसावतात त्यांच्यासाठी सण म्हणजे जणू काही सुखाचा सागरू . खरोखरच सासुरवाशिण मुलगी ही जितक्या आतुरतेने सणांची वाट पाहत असते तितकीच आतुरता माहेरच्या मंडळींनाही असते कारण यावेळी घरच्या मंडळींना आपल्या लेकीचे स्वागत करण्याची, तिचे लाड पुरविण्याची, कौतुक करण्याची संधी मिळते आणि 'होळी' सण तर सर्वांच्याच आवडीचा म्हणून म्हटल जातं

सन आयलाय शिमग्याचा,
लेकींच्या मनी आनंदाचा,
फेर धरूनी नाचूया,
उत्साहाने गाऊया.

...

संशोधन चेतना

वर्गणीचे दर		
	वैयक्तिक	संस्था
वार्षिक	६५०/-	८००/-
त्रैवार्षिक	१८००/-	२४००/-

Contact No. - 022-25774206 / 9822569727
Email - sanshodhanchetana@gmail.com
website - www.sanshodhanchetana.com